

Laaggeletterdheid leidt tot bestaansstress

2,5 miljoen Nederlanders lopen vast in hun dagelijks leven vanwege laaggeletterdheid. De tweehonderd taalhuizen in Nederland kunnen daar iets aan doen, stellen Jennifer Elich en Sanne Klaassen. Maar dat lukt alleen als er meer budget vrijkomt voor het sociaal domein én voor betere samenwerking met lokale partners.

TEKST: MICHEL VAN DIJK FOTO: PIXABAY/MAHESH MATEL

24 procent, oftewel één op de vier mensen in Enschede heeft moeite met de basisvaardigheden taal, rekenen en digitale vaardigheden. Ja dat is veel, zegt Sanne Klaassen, manager bij welzijnsorganisatie Alifa, dat bijdraagt aan het Huis voor Taal en Meedoen in Enschede. Dat heeft allerlei consequenties, stelt ze. “Ze leggen de belastingbrieven opzij, kunnen de digitale informatie van de overheid niet lezen, kunnen hun kinderen niet begeleiden met huiswerk en schoolopdrachten.”

Het lastige is bovendien, vervolgt ze, dat veel laaggeletterde mensen, vooral degenen met Nederlands als moedertaal, zichzelf niet als probleemgroep zien. Ze gaan er daarom niet mee aan de slag. “Natuurlijk, ze vinden het lastig dat ze brieven van de Belastingdienst niet kunnen lezen, maar zeggen dan: ‘Dat vindt iedereen lastig’. Ze betrekken het probleem niet op zichzelf.”

Ondertussen, vervolgt Klaassen, betreft het wel degelijk een kwetsbare groep mensen, met een groter risico op gezondheidsproblemen, schulden en minder kansen op de arbeidsmarkt. “En dit is ook de groep met minder geïsoleerde woningen, die de meeste last heeft van de

stijgende energieprijzen. Ze zitten in een vicieuze cirkel, en hun laaggeletterdheid speelt daarbij een belangrijke rol.”

Bestaansstress, zo noemt Jennifer Elich het, senior-adviseur Sociaal Werk Nederland (SWN), de brancheorganisatie voor het sociaal werk. “Als je elke dag worstelt met een te laag inkomen, met schulden, met kinderen die je niet goed kunt begeleiden op school, dat geeft stress. We weten dat stress ziekmakend is. Bestaansstress gaat daarmee óók gepaard met gezondheidsklachten en oplopende zorgkosten.”

De digitale overheid

Zo’n 2,5 miljoen mensen in Nederland lopen vast hun dagelijks leven vanwege hun laaggeletterdheid, vervolgt Elich. “Laatst sprak ik een sociaal werker die vertelde dat driekwart van de buurt waarin hij werkt niet de kortingspas voor mensen met een laag inkomen heeft aangevraagd. Zo’n aanvraag moet via de computer, en dat kunnen ze niet. Ze kunnen onvoldoende lezen of schrijven om hun weg te vinden op de websites van de over-

heid. Als land heb je dan een probleem, want de overheid communiceert vrijwel alles digitaal.”

Nederland telt tweehonderd taalhuizen, plekken in de wijk waar mensen met een taalachterstand door zowel professionals, zoals sociaal werkers, als vrijwilligers geholpen worden bij lezen, schrijven of betere digitale vaardigheden. De taalhuizen zijn veelal een samenwerking tussen sociaal werk, bibliotheken, gemeenten en andere betrokken partijen. Hoe het taalhuis is georganiseerd, verschilt per wijk of gemeente, legt Elich uit. “De ene keer is de bibliotheek in de lead, maar taalhuizen worden veelal ook gerund door sociaal werkers, bijvoorbeeld vanuit het buurthuis.”

Voor de zogenoemde NT2’ers, mensen met een anderstalige achtergrond, weten de weg naar de taalhuizen goed te vinden, stelt Elich. “Het probleem zijn vooral de NT1’ers, de autochtone laaggeletterde Nederlanders. We

weten hen veel minder goed te bereiken. Ze melden zich niet uit zichzelf, bijvoorbeeld omdat ze zich schamen voor hun taalachterstand of omdat ze allerlei houtje-touwtje oplossingen hebben gevonden om ermee te dealen.”

Peuterleidster

Als sociaal werker in de wijk moet je als het ware van deur tot deur langs of activiteiten organiseren om deze groep te bereiken en hun vertrouwen te winnen. Dat kán, maar het is volgens Elich slimmer om in de wijk goed samen te werken met andere organisaties of professionals die contact hebben met deze doelgroep. “Stel dat je als basisschooljuf of peuterleidster de ouders ontmoet van het nieuwe kindje in jouw groep. En vervolgens zie je hoeveel moeite ze hebben met lezen of schrijven en daardoor hun afspraken niet kunnen nakomen. Dan zou >>

KWALITEIT EN TOEKOMSTBESTENDIGHEID TAALHUIZEN

Dit voorjaar verscheen het rapport *Kwaliteit en toekomstbestendigheid taalhuizen*, op basis van een onderzoek van Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Taal en Cultuur (CBCT). Het rapport biedt inzicht in de sterktes en ontwikkelpunten van de taalhuizen bij de aanpak van laaggeletterdheid. Zo zijn de taalhuizen operationeel sterk, dankzij de inzet en toewijding van gemotiveerde en gedreven medewerkers en vrijwilligers bij de aanpak van laaggeletterdheid. Dit ondanks vaak beperkte capaciteit en (structurele) financiële middelen.

Verder constateert het rapport dat de samenwerking tussen lokale partners (gemeente, bibliotheek, welzijnsorganisaties) beter moet worden verankerd. Daarnaast verschillen de Nederlandse taalhuizen sterk van elkaar in grootte, organisatie en budget. Ook verschillen de verwachtingen en eisen van de lokale en regionale belanghebbenden. Het rapport concludeert dat het erom gaat de mix te vinden van de bouwstenen die passen bij de lokale situatie.

Bron: *Van taalhuis naar taalhuis, Effectiviteit aanpak laaggeletterdheid, CBCT, 2022.*

Bestaansstress gaat ook gepaard met gezondheidsklachten en oplopende zorgkosten.

het mooi zijn als je dat kan melden bij de sociaal werker van het taalhuis. Of je verwijst de ouders er rechtstreeks naar door. Dat kan vervolgens ook een mooie aanleiding zijn om samen met de sociaal werker bijvoorbeeld ouderochtenden te organiseren op basisschool of peuterspeelplek.”

Die samenwerking vraagt iets van alle partijen, stelt Elich. “Het betekent bijvoorbeeld dat je als gemeente hierin de regie neemt en deze samenwerking stimuleert. En dat partijen elkaar opzoeken en deze wens tot samenwerking verder vormgeven. In Almere hebben onderwijs en welzijn bijvoorbeeld een convenant afgesloten over kinderopvang. Met daarin afspraken om de taalontwikkeling van het kind te koppelen aan de begeleiding van ouders bij hún verdere geletterdheid. Het betekent kortom dat je als gezamenlijke organisaties, gemeente, sociaal werk, onderwijs, bibliotheek, op een integrale manier gaat kijken naar wat een buurt nodig heeft. En dat je daarop een collectief aanbod ontwikkelt. Zodat er een sterke sociale basis kan ontstaan.”

Jarelang bezuinigd op sociaal domein

Bij dit collectieve aanbod kunnen de sociaal werkers in de taalhuizen een belangrijke rol spelen. Elich: “Zij kennen de buurt, en staan veelal het dichtst bij deze kwetsbare doelgroep.” Om deze rol te kunnen vervullen moet de kwaliteit van de taalhuizen voldoende op orde zijn. Vandaar dat afgelopen voorjaar het certificeringsrapport

Onderzoek kwaliteit en toekomstbestendigheid taalhuizen 2020-2021 verscheen, op basis van een kwalitatief onderzoek bij 35 taalhuizen [zie kader].

De uitkomsten van dat rapport zijn positief, meent Elich, maar veel staat of valt met de mogelijkheid van sociaal werkers om de taalhuizen verder te ontwikkelen. Bijvoorbeeld door te investeren in de samenwerking met lokale partners. Of over voldoende tijd en menskracht te beschikken om de vrijwilligers in de taalhuizen verder te trainen in de taalbegeleiding van mensen met een taalachterstand. “Het probleem is dat de afgelopen jaren voortdurend is bezuinigd op het sociaal domein. Ook gemeenten zeggen onvoldoende Wmo-gelden te hebben om te investeren in voldoende handen in de wijk. Het sociaal werk zou veel meer kunnen doen als ze meer uren had. Maar die uren, dat kost geld. En dat geld, dat is er niet.”

Maatschappelijke kosten

Eigenlijk is dat vreemd, vervolgt ze. “We hebben het over preventie. We weten dat als je investeert in taalontwikkeling, je daarmee veel maatschappelijke kosten kunt voorkomen. Denk aan minder uitkeringen, minder zorgkosten. Eén euro sociaal werk levert de samenleving 1,6 euro op. Het rapport toont ook aan dat er een samenhang is tussen slechte gezondheid, armoede en laaggeletterdheid. Wat is er dan logischer om hierin meer te investeren?”

Mee eens, zegt Sanne Klaassen. “Er is weinig geld beschikbaar, en het budget dat er is, gaat naar de directe begeleiding van mensen met laaggeletterdheid. Logisch, maar daarmee blijft onvoldoende geld over om te investeren in lokale samenwerking. En om partners in de wijk, zoals leerkrachten, peuterleidsters of zorgmedewerkers, te stimuleren om mensen naar ons door te verwijzen. Laaggeletterdheid is zo’n groot probleem, de aanpak ervan lukt alleen als je het samen doet.”